

คำศัพท์ในวรรณคดีไทย : กรณีศึกษา กลุ่มคำ “จำแลงอินทรี” “จำแลง แปลงกาย” “จำแลงกาย” “จำแลงร่าง” และคำอื่น ๆ ที่มีความหมายคล้ายกัน*

ชลดา เรืองรักษ์ลิขิต
ภาควิชาภาษาไทย สำนักศิลปกรรม
ราชบัณฑิตยสถาน

บทคัดย่อ

การศึกษาคำศัพท์และวิธีการใช้กลุ่มคำ “จำแลงอินทรี” “จำแลงแปลงกาย” “จำแลงกาย” และ “จำแลงร่าง” ในวรรณคดีไทยเป็นกรณีศึกษา พบว่าแม้กลุ่มคำเหล่านี้จะมีโครงสร้างอย่างเดียวกัน และมีความหมายตามพจนานุกรมเหมือนกัน แต่กวีไทยกลับใช้ให้มีความหมายต่างกันเป็น ๒ ความหมาย คือ กวีใช้กลุ่มคำ “จำแลงอินทรี” “จำแลงแปลงกาย” และ “จำแลงกาย” ในความหมายว่าแปลงกาย และใช้ “จำแลงร่าง” ในความหมายว่าปลอมตัว นอกจากนี้ เมื่อศึกษาคำศัพท์อื่น ๆ ที่มีโครงสร้างของคำอย่างเดียวกันกับคำต่าง ๆ ในกลุ่มนี้และน่าจะใช้ให้มีความหมายอย่างเดียวกัน กลับพบว่ากวีไทยใช้กลุ่มคำเหล่านั้นให้มีความหมายต่างกันเป็น ๒ ความหมายเช่นเดียวกัน คือ ใช้กลุ่มคำบางกลุ่มในความหมายว่าแปลงกาย และใช้กลุ่มคำบางกลุ่มในความหมายว่าปลอมตัว นอกเหนือจากนี้ยังพบว่า แม้จะเป็นกลุ่มคำเดียวกันแต่กวีไทยก็สามารถใช้ให้มีความหมายแตกต่างกันเป็น ๒ ความหมายได้ คือ ใช้ทั้งความหมายแปลงกายและความหมายปลอมตัว การศึกษาครั้งนี้สรุปได้ว่า คำในวรรณคดีไทยมีความหมายกว้างกว่าหรือหลากหลายกว่าความหมายที่รู้จักกันในภาษาไทยปัจจุบัน วิธีการใช้คำหรือความหมายของคำบางคำในวรรณคดีอาจไม่เป็นที่คุ้นเคยหรือรู้จักของคนไทยปัจจุบัน ทำให้มักเข้าใจผิดว่าเป็นคำที่พิมพ์ผิดหรือสะกดผิด คำว่า “ประเวณี” และ “อินศวร” เป็นตัวอย่างที่ดีที่แสดงให้เห็นว่าถูกแก้ไขด้วยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ทั้ง ๒ คำถูกแก้ไขเป็น “ประเพณี” และ “อิศวร” ลักษณะเช่นนี้ทำให้คำไทยโบราณสูญหายไปจากภาษาและวรรณคดีไทยอย่างน่าเสียดาย นักวิชาการควรจะต้องช่วยกันหยุดยั้งการแก้ไขคำศัพท์ในวรรณคดีไทยโดยพลการ และขณะเดียวกันควรช่วยกันเผยแพร่ให้เยาวชนในสมัยปัจจุบันได้มีโอกาสรู้จักคำเหล่านี้อย่างแพร่หลายและกว้างขวางกว่าที่เป็นอยู่ในเวลานี้ เพื่อให้เยาวชนเหล่านี้มีโอกาสได้เรียนรู้คำไทยที่กวีโบราณใช้ในบริบทต่าง ๆ และในความหมายที่หลากหลายต่าง ๆ วิธีนี้ นอกจากจะช่วยเพิ่มพูนความรู้เรื่องคำไทยให้ลึกซึ้งและกว้างขวางยิ่งขึ้นกว่าการศึกษาแต่เฉพาะความหมายและวิธีการใช้คำที่พบในพจนานุกรมแล้ว ยังจะช่วยให้ความหมายของคำไทยและการใช้คำไทยที่ปรากฏในวรรณคดีไทยไม่สูญหายไปจากวรรณคดีไทย รวมทั้งไม่สูญหายไปจากภาษาไทยที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบันได้เป็นอย่างดีอีกด้วย

คำสำคัญ : คำศัพท์ในวรรณคดีไทย, การใช้กลุ่มคำเดียวกันให้มีความหมายต่างกันเป็น ๒ ความหมาย, กลุ่มคำที่ใช้ในความหมายว่าแปลงกายหรือปลอมตัว, การห้ามแก้ไขคำศัพท์ในวรรณคดีไทยโดยพลการ

* ปรับปรุงจากบทความเรื่องเดียวกันที่ผู้เขียนบรรยายในที่ประชุมสำนักศิลปกรรม แห่งราชบัณฑิตยสถาน เมื่อวันที่ ๑๘ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๘

ความนำ

การศึกษาคำศัพท์และการใช้คำศัพท์ในวรรณคดีไทยเป็นเรื่องที่ควรให้ความสำคัญไม่น้อยไปกว่าการศึกษาคำในพจนานุกรมเพราะช่วยให้เข้าใจความหมายและวิธีการใช้คำศัพท์ดังกล่าวได้

บทความเรื่องนี้เป็นการศึกษาคำศัพท์ในวรรณคดีไทยโดยใช้กลุ่มคำ “จำแลงอินทรี” “จำแลงแปลงกาย” “จำแลงกาย” และ “จำแลงร่าง” เป็นกรณีศึกษา ทั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อชี้ให้เห็นความสำคัญของคำศัพท์ที่ใช้อยู่ในวรรณคดีไทย

นอกจากคำว่า “จำแลงอินทรี” “จำแลงแปลงกาย” “จำแลงกาย” และ

“จำแลงร่าง” แล้วยังมีคำอื่น ๆ อีกที่กวีนำมาใช้ในความหมายอย่างเดียวกันกับกลุ่มคำทั้ง ๔ กลุ่มข้างต้น คำเหล่านี้มีคำใดบ้างเป็นเรื่องที่น่าสนใจศึกษาเช่นกัน

การศึกษาคำครั้งนี้จำกัดขอบเขตไว้ว่าจะใช้วรรณคดีไทยเฉพาะเรื่องที่มีคำว่า “จำแลงอินทรี” “จำแลงแปลงกาย” “จำแลงกาย” และ “จำแลงร่าง” ปรากฏอยู่เท่านั้นเพื่อศึกษาความหมายที่กวีสื่อความในวรรณคดีเรื่องนั้น ๆ ก่อนแล้วจึงศึกษาคำอื่นที่ใช้ในความหมายอย่างเดียวกันว่ามีคำใดบ้าง

โครงสร้างของ “จำแลงอินทรี” “จำแลงแปลงกาย” “จำแลงกาย”

และ “จำแลงร่าง”

เมื่อพิจารณาโครงสร้างของ “จำแลงอินทรี” “จำแลงแปลงกาย” “จำแลงกาย” และ “จำแลงร่าง” พบว่า มีองค์ประกอบคล้ายกันมาก

คำเหล่านี้แบ่งออกได้เป็น ๒ ส่วน ส่วนที่ ๑ ได้แก่คำว่า “จำแลง” ซึ่งปรากฏอยู่ในคำทั้ง ๔ กลุ่ม มีข้อสังเกตว่าในกลุ่มคำที่ ๒ มีคำว่า “แปลง” เพิ่มขึ้นอีกคำหนึ่ง เป็นคำซ้อนความหมายของคำว่า “จำแลง” คือเปลี่ยนรูปเดิมให้ผิดไป ส่วนที่ ๒ เป็นคำพ้องความหมาย ได้แก่ “อินทรี” “กาย” และ “ร่าง” ซึ่งมีความหมายตรงกันว่า “ตัว” ดังปรากฏในตารางต่อไปนี้

กลุ่มคำ	ส่วนที่ ๑	ส่วนที่ ๒
จำแลงอินทรี	จำแลง	อินทรี
จำแลงแปลงกาย	จำแลง (+แปลง)	กาย
จำแลงกาย	จำแลง	กาย
จำแลงร่าง	จำแลง	ร่าง

เมื่อพิจารณาโครงสร้างและความหมายของกลุ่มคำข้างต้น คำเหล่านี้น่าจะมีความหมายตรงกัน และใช้ในความหมายตรงกันว่าแปลงกาย

ความหมายของคำ “จำแลงอินทรี” “จำแลงแปลงกาย” “จำแลงกาย” และ “จำแลงร่าง” ในพจนานุกรม

ดังที่ได้กล่าวไปแล้วว่าบทความเรื่องนี้จะศึกษาคำศัพท์ในวรรณคดีไทยอันได้แก่ “จำแลงอินทรี” “จำแลงแปลงกาย” “จำแลงกาย” และ “จำแลง

ร่าง” เป็นเบื้องต้นก่อน ในที่นี้จึงจะศึกษาความหมายของคำต่าง ๆ เหล่านี้ตามที่ปรากฏในพจนานุกรม

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๒ อธิบายว่า “จำแลง” เป็นคำกริยา มีความหมายว่า แปลงตัว (พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๒, ๒๕๔๖ : ๓๑๐)

ส่วนพจนานุกรม ฉบับมติชน อธิบายว่า “จำแลง” เป็นคำกริยา แปลว่า แปลงกาย (พจนานุกรม ฉบับมติชน, ๒๕๔๗ : ๒๓๐)

หากพิจารณาความหมายของคำว่า “แปลง” พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๒ อธิบายว่าเป็นคำกริยา มีความหมายว่า เปลี่ยนสิ่งเดิมให้ผิดแปลกออกไป เปลี่ยนรูปทั้งหมดให้กลายเป็นอีกรูปหนึ่ง แบบเดียวกับความหมายของคำว่า “จำแลง” เช่น ยักษ์แปลงเป็นมนุษย์ เปลี่ยนจากรูปเดิมแต่บางส่วน เช่น คนตีแปลงเป็นคนง่อย เปลี่ยนจากรูปเดิมโดยแก้ไข เปลี่ยนแปลงบ้างเล็กน้อยอันเป็นความหมายที่ตรงกับคำว่า “ดัดแปลง” เช่น

คำศัพท์ในวรรณคดีไทย : กรณีศึกษากลุ่มคำ “จำแลงอินทรี” “จำแลงแปลงกาย” “จำแลงกาย” “จำแลงร่าง” และคำอื่น ๆ ที่มีความหมายคล้ายกัน

เรือนชั้นเดียวแปลงให้เป็น ๒ ชั้น
(พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๒ : ๗๑๙)

หากพิจารณาคำอธิบายข้างต้น ทั้งคำว่า “จำแลง” และ “แปลง” มีความหมายตรงกันว่า เปลี่ยนสิ่งเดิม ให้ผิดแปลกออกไป โดยอาจเป็นการ เปลี่ยนจากรูปเดิมแต่เพียงบางส่วน หรือเปลี่ยนรูปทั้งหมดให้กลายเป็นอีก รูปหนึ่ง หรือเปลี่ยนจากรูปเดิมโดยแก้ไข เปลี่ยนแปลงบ้างเล็กน้อยก็ได้

ส่วนความหมายของคำหลังอัน ได้แก่คำว่า “กาย” และ “ร่าง” พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๒ อธิบายว่ามีความหมายตรงกัน คือมีความหมายว่า **ตัว** (พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๒ : ๑๑๔, ๙๔๘) ส่วนคำว่า “อินทรีย์” มีความหมายว่า ร่างกายและจิตใจ (พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๒ : ๑๓๗๔) ความหมายนี้ พอจะอนุมานว่ามีความหมายตรงกับ

คำว่า “กาย” และ “ร่าง” ได้

ความหมายของคำ “จำแลงอินทรีย์” “จำแลงแปลงกาย” “จำแลงกาย” และ “จำแลงร่าง” ในวรรณคดีไทย

เมื่อศึกษาการใช้กลุ่มคำเหล่านี้ ในวรรณคดีไทยพบว่า กวีแยกใช้ความหมายของกลุ่มคำเหล่านี้ออกเป็น ๒ ความหมาย คือ ใช้ในความหมายว่า แปลงกายความหมายหนึ่ง และใช้ในความหมายว่าปลอมตัวอีกความหมายหนึ่ง

ที่ใช้ในความหมายว่า แปลงกาย คือเปลี่ยนจากร่างเดิมด้วยอำนาจวิเศษ ซึ่งเป็นได้ทั้งการเปลี่ยนร่างจากอำนาจวิเศษของตนเองหรือจากอำนาจวิเศษของผู้อื่น ได้แก่ กลุ่มคำ “จำแลงอินทรีย์” “จำแลงแปลงกาย” และ “จำแลงกาย”

ส่วนที่ใช้ในความหมายว่า ปลอมตัว คือเปลี่ยนจากร่างเดิมด้วยวิธีการ แต่งกายให้ต่างไปจากเดิมเพื่อเป็นการ

อำพรางตนเองหรือเพื่อลวงให้คนอื่น เข้าใจผิดว่าตนคือบุคคลในร่างใหม่ ได้แก่ “จำแลงร่าง” ดังปรากฏรายละเอียดในหัวข้อต่อไป

“จำแลงอินทรีย์” “จำแลงแปลงกาย” และ “จำแลงกาย” ที่ใช้ในความหมายว่า “แปลงกาย”

“จำแลงอินทรีย์” พบในบทละคร เรื่องรามเกียรติ์ และในบทละครในเรื่อง ดาหลังซึ่งเป็นพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ดังนี้

ในบทละครเรื่องรามเกียรติ์ ตอน ทศกัณฐ์สั่งให้สุชาจารแปลงกายเป็นนางสีดา แล้วยอมให้อินทร์ชิตตัดหัวต่อหน้าพระลักษมณ์ เพื่อแลกกับการไว้ชีวิตบุตรและภรรยา รวมทั้งญาติพี่น้องของสุชาจาร เป็นการลวงให้ฝ่ายพระรามยุติการทำสงคราม กวีบรรยายว่า

๐ เมื่อนั้น

ได้ฟังจึงมีบัญชา
เอ็งจงจำแลงอินทรีย์
เหมือนองค์สีดาอุพาพาล
นั่งไปทำยรถอินทรชิต
ถึงที่หน้าทัพวานร
ให้ข้าศึกประจักษ์แก่ตา
ลูกเมียพี่น้องที่ร่วมใจ

ท้าวราพณาสุรยักษา
ดูกรอสุราสุชาจาร
ให้เป็นทีประโลมสงสาร
นั่งน้อยสะคราญอรชร
ทำจริตลวงพระรามทรงศร
จะพันพอนเคียดเกล้าโยนไป
แม้ว่าเอ็งทำดั่งนี้ได้
จะเลี้ยงไว้ทั้งวงศ์อสุรี ๕
(เล่ม ๒, หน้า ๕๓๒)

ความหมายของคำว่า “จำแลงอินทรีย์” ให้เหมือนนางสีดาในคำประพันธ์ข้างต้น แม้กวีจะมีได้ระบุไว้อย่างชัดเจนว่าใช้วิธีการใด แต่จากรายละเอียดในเรื่องพบว่าสุชาจารใช้วิธีร้ายเวทมนตร์ทุกครั้งในการแปลงกาย เช่น ตอนแปลงกายเป็นนางกำนัลเพื่อเข้าเฝ้านางสีดาแล้วลอบจดจำรายละเอียดของนางสีดาก่อนแปลงกายให้เหมือนอย่างไม่ผิดเพี้ยน (บทละครเรื่องรามเกียรติ์ เล่ม ๒, ๒๕๔๐: ๕๓๔) ด้วยเหตุที่สุชาจารใช้เวทมนตร์ในการแปลงกายแต่ละครั้ง ผู้เขียนจึงตีความหมายว่าตอนที่ทศกัณฐ์สั่งสุชาจาร “จำแลงอินทรีย์” ให้เหมือนนางสีดาเพื่อลวงฝ่ายพระราม จึงน่าจะมีความหมายว่าให้สุชาจาร “แปลงกาย” ด้วยเวทมนตร์ให้เหมือนนางสีดานั่นเอง

ส่วน “จำแลงแปลงกาย” พบในบทละครในเรื่องดาหลังฉบับรัชกาลที่

๑ หลังจากทีระเด่นมนตรีทรงผัดผ่อนงานอภิเษกสมรสกับบุษบากำโลละแห่งดาหาถึง ๓ ครั้ง ทำวดาหากก็กริ้วและทรงประกาศยกบุษบากำโลละผู้เป็นพระธิดาแก่ผู้ใดก็ตามที่มาขอ ระตูประตาดหนจึงมากราบทูลขอและได้รับพระราชทาน แต่ก่อนถึงวันอภิเษก ระตูประตาดหนก็ถูกระเด่นมนตรีลอบสังหารเป็นเหตุให้พระอนุชาของระตูประตาดหนเรียกร้องให้บุษบากำโลละกระโดดเข้ากองไฟในวันปลงศพระตูประตาดหนฝ่ายบุษบากำโลละและพี่เลี้ยงทั้ง ๔ คนก็กระโดดเข้ากองไฟในพิธีดังกล่าว เพราะเห็นองค์ปะตาระกาหลาซึ่งเป็นเทพบรรพบุรุษของกษัตริย์วงศ์อัสสัมแดหว่าเสด็จมาทรงช่วยเหลือ ปะตาระกาหลาทรงช่วยชีวิตบุษบากำโลละและพี่เลี้ยงด้วยการทรงเนรมิตดอกบัวทองรองรับร่างบุษบากำโลละและพี่เลี้ยงทั้ง ๔ คนที่กระโดดเข้าไปในกองไฟ และ

ทรงนำหญิงเหล่านี้ที่มีดอกบัวใหญ่รองรับขึ้นรถทรงแล้วทรงพาเหาะไปถึงเชิงเขาแห่งหนึ่ง ปะตาระกาหลาทรงกล่าวแก่บุษบากำโลละว่าที่การณเป็นไปเช่นนี้เพราะกรรมเก่าของนางแต่ไม่ต้องตกพระทัย พระองค์จะตามอภิบาลมิให้นางเป็นอันตราย บุษบากำโลละขอบพระทัยพระอัยกาและขอให้พระองค์ทรงเมตตาด้วยที่จำต้องตกมาอยู่ในป่า ปะตาระกาหลาจึงทรงแปลงร่างบุษบากำโลละให้เป็นชายเพื่อมิให้พระนัดดาต้องทรงมัวหมอง และทรงกล่าวว่าเมื่อใดที่บุษบากำโลละพบพระเด่นมนตรีและทั้งสองทรงจำกันได้ ร่างชายของบุษบากำโลละก็จะคืนกลับเป็นหญิงดังเดิม กวีบรรยายเหตุการณ์ดังกล่าวโดยใช้คำว่า “จำแลงแปลงกาย” และมีบางแห่งใช้ว่า “จำแลงแปลงกาย” เพื่อประโยชน์ของการรับส่งสัมผัส ดังนี้

๑) เมื่อนั้น

ได้ฟังหลานรักทูลมา
เทเวศตริตริกนึกคดี
เมื่อทรงโฉมประโลมละลานใจ
ถึงมิได้สมสองแต่ต้องกาย
จำจะจำแลงแปลงกาย
จะได้เที่ยวบรรทุกทุกนิเวศ
ทั้งไม่มีราศีจะพัวพัน
ดูกรหลานรักโฉมศรี
จะเป็นหญิงอยู่ในพนาวา
อัยกาจะจำแลงแปลงกาย
ต่อพบคู่ตุนาหงันของเทวี

พระราชวงศ์องค์ปะตาระกาหลา
ให้มีความเมตตาอาลัย
อันเป็นหญิงอยู่ขณะนี้เห็นไม่ได้
บุรุษเห็นฤจะไม่เจตนา
ความอายุก็จะมีไปภายหน้า
ให้เป็นชายโสภาวิลาวัณย์
ให้ฤเดชอัสสัมทยาเฉิดฉัน
คิดแล้วเทวีจึงตรัสมา
อัยกาปรานีเป็นหนักหนา
เห็นไม่พัวพันนินทาราตี
ให้เป็นชายเยาวยอดเรื่องศรี
ที่สมศรีสุริย์วงศ์อันเดียวกัน

ถ้าได้แจ้งแห่งศักดิ์ทั้งสองรา
คืนเป็นสตรีดังเก่านั้น

จึงกลับกลายกายาดั่งสาปสรรค
หลานขวัญจงแจ้งอย่าแคลงใจ
(หน้า ๓๙๔-๓๙๕)

วิธีการ “จำแลงแปลงกาย” ของ
องค์ปะตาระกาหลาคือทรงร้ายเวทและ
ทรงเป่าลงที่พระวรกายของบุษบากำโละ
ทำให้ถันหรือเต้านมของบุษบากำโละ
หายไป แล้วทรงตัดพระเศียรของบุษบา
กำโละให้สั้นอย่างทรงผมของผู้ชาย

หลังจากนั้นปะตาระกาหลาพระราช-
ทานพระภูษาแบบชายให้บุษบากำโละ
ทรงและพระราชทานกริชที่มีพระนาม
พระราชทานว่ามีสาประหมังกุหนึ่ง
จารึกอยู่ ส่วนนางพี่เลี้ยงทั้ง ๔ คนของ
บุษบากำโละนั้น ปะตาระกาหลาก็ทรง

แปลงกายให้เป็นชายและพระราชทาน
กริชให้เช่นเดียวกัน คำกลอนที่บรรยาย
เหตุการณ์ตอนปะตาระกาหลาทรง
แปลงกายให้บุษบากำโละและพี่เลี้ยงมี
ดังนี้

๑) เมื่อนั้น

จึงร้ายเวทวิเศษอันยีนยง
ครั้นครบคำรบเจ็ดคาบ
ที่ทรงเวงเคร่งครัดเต็มอุรา
แล้วจำเริญเทศเกล้าอย่างบุรุษ
พี่เลี้ยงผู้สมัคภักดี
แล้วเทพเจ้าอันฤทธิรงค์
มาทรงให้หน้าตาฉบับพลัน
แล้วขนานนามใส่ลงในกริช
หวังจะให้ฤทธิรงค์ชขายจร
ทรงนามมีสาประหมังกุหนึ่ง
ดาหยั่งอริราชอัปราว
พี่เลี้ยงทั้งสี่ก็แปลงกาย
ประสาทกริชอันเรื่องฤทธิไกร
ประสิทธิ์ส่งให้องค์นัดดา
ให้เรื่องเดชตั้งองค์พระสุริยัน
ถ้าเจ้าจะไปแห่งใด
บรรดาบุรุษนาในชาติรี
หลานรักจงต่อธรรงค์
ให้มั่งสังแข็งตั้งศิลาไป
ถ้าเจ้าแทงเขาอย่างแทงหยวก
จะประสงคฺ์สิ่งใดในสุธา
จงยืนชนนมาศถาวร
จงเป็นที่สรรเสริญเจริญรัก

สุวารักษ์ศักดิ์ศรีที่สูงส่ง
เป่าลงที่องค์นัดดา
ประสาทพรให้ประสิทธิ์ตั้งปรารภนา
หายไปกับตาทันที
ทรงโฉมบริสุทธิ์มีศรี
ก็สาปสรรคฺ์นารีเหมือนกัน
เอาผ้าทิพย์บรรจงเจดฉัน
งามตั้งสุริยันในอัมพร
จึงลิขิตเป็นตัวอักษร
อันนามกรของราชนัดดา
ปรากฏยศยิ่งในแหล่งหล้า
เมาะดาตะริยะราชอันเรื่องชัย
เป็นชายประสิทธิ์กริชให้
อย่าให้ใครด่านทานทัน
พระอัยกาประสิทธิ์พรหลานขวัญ
จงปราบได้ทุกขัณฑบุรี
ให้ครั้นคร้ามขามใจทุกกรุงศรี
ศิลปศาสตร์เหล่านี้จงเจเนใจ
ถ้าแทงต้ององค์อย่าหวาดไหว
ดุดแทงเนนไศลบรรพตา
ให้สะดวงง่ายตายตั้งปรารภนา
ให้สมตั้งจินดาหลานรัก
เป็นใหญ่ในนครอาณาจักร
เป็นที่พำนักแก่ประชาชน
(หน้า ๓๙๖)

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า “จำแลงแปลงกาย” ในบทละครในเรื่อง ดาหลังมีความหมายว่าทำให้รูปกายเดิมเปลี่ยนไปซึ่งก็ตรงกับความหมายของคำว่า “แปลงกาย” คือทำให้ถิ่นของบุษบากำโละหายไปด้วยพระเวทวิเศษขององค์ปะตาระกาหลา ความหมายนี้ตรงกับที่พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ อธิบายว่า ดัดแปลงรูปเดิมแต่เพียงบางส่วน เพราะหน้าตาและร่างกายของบุษบากำโละยังคงเหมือนเดิม เพียงแต่ถิ่นซึ่งเป็นอวัยวะเพศเด่นชัดของผู้หญิงหายไปเท่านั้น (ผู้เขียนเข้าใจว่าอวัยวะของเพศหญิงอื่น ๆ ก็น่าจะหายไปด้วย)

เพื่อชี้ให้เห็นชัดเจนว่าความหมายของ “จำแลงแปลงกาย” ในเรื่องดาหลังมีความหมายว่าแปลงกายอย่างแน่นอน ผู้เขียนจะขอก้าวถึงเหตุการณ์ตอน

ท้ายเรื่องเมื่อบุษบากำโละและพี่เลี้ยงทั้ง ๔ คนมีถิ่นคืนกลับมาเหมือนเดิมเมื่อพ้นคำสาป ดังนี้

เมื่อบันหยาปลอมพระองค์เป็นสระหน้ากะดีหรือกะเทย และตั้งพระทัยไม่ปิดไฟแดงที่ทางพระเนตรด้วยแป้งกระแจะ แล้วเสด็จเข้าไปหามิสาประหมังกุหนึ่งถึงห้องบรรทมเพื่อให้มิสาประหมังกุหนึ่งจำได้ว่าพระองค์คือระเด่นมนตรี เมื่อมิสาประหมังกุหนึ่งซึ่งทรงสร้างประชวรทอดพระเนตรเห็นไฟแดงของสระหน้ากะดีก็ทรงจำได้ว่าดาหลังคือระเด่นมนตรี ทันใดนั้น ร่างของมิสาประหมังกุหนึ่งก็มีถิ่นคืนกลับมา แต่มิสาประหมังกุหนึ่งก็ยังทรงสร้างทำเฉยอยู่ ไม่ทรงแสดงให้เห็นว่าพระองค์ทรงจำสระหน้ากะดีได้และไม่ทรงแสดงตนว่าพระองค์คือบุษบากำโละ แม้กระนั้นสระหน้ากะดีก็ทรง

ทราบว่ามีสาประหมังกุหนึ่งทรงจำพระองค์ได้แล้ว แต่เพื่อมิให้เรื่องอื้อฉาวจนเป็นที่อับอาย สระหน้ากะดีจึงจำพระทัยเสด็จกลับไปก่อน

ในขณะที่สระหน้ากะดีและมิสาประหมังกุหนึ่งต่างทรงจำกันได้นั้น พี่เลี้ยงทั้ง ๔ คนของบุษบากำโละก็มีถิ่นคืนกลับมาเช่นเดียวกัน ด้วยความอายทั้งบุษบากำโละและพี่เลี้ยงทั้ง ๔ คนจึงพากันหนีไปจากที่นั้นเพื่อบวชชิวเพราะเกรงคำครหาว่าเป็นหญิงที่เที่ยวออกตามหาผู้ชาย ต่อมาภายหลังบันหยาได้ติดตามไปพบและลักขีบุษบากำโละออกมาครองคู่กันได้สำเร็จสมความมุ่งหมาย

ตอนมิสาประหมังกุหนึ่งและพี่เลี้ยงทั้ง ๔ มีถิ่นคืนกลับมาเหมือนเดิมภายหลังจากที่ระเด่นมนตรีและบุษบากำโละทรงจำกันได้แล้ว กวีบรรยายว่า

๑) เมื่อนั้น

ไต่ยินเสียงสระหน้าเข้ามาใน
เห็นไฟในหว่างทางเนตร
ว่าพระโฉมศรีพี่ยา
ครั้นเห็นประจักษ์ไม่ทักทาย
สิ้นสาปเทวาเป็นนารี
เจ้าเร่งช่วยเขินสะเทินจิต
จะเข้ามาไถ่ถามความใน
กลัวความจะระมือภาเสื่อง
ทำเมินหน้าไปไม่แลดู

และ

๒) บัดนั้น

ลงมาอยู่ที่ไสยา

มิสานิทรานไม่หลับไหล
ตกใจเหลืออบแลแปรมา
สังเกตจำได้ไม่กังขา
แล้วเมินหน้าไม่ดูภูมิ
ก็กลับกลายรูปทรงสงศรี
ก็มีถิ่นนั้นขึ้นทันใด
เกรงองค์ทรงฤทธิ์พิสมัย
สาวใช้ทั้งปวงก็ลวงรู้
เป็นเครื่องอภัยศอดสู
นั่งอยู่ถามไถ่ไม่เจรจา
(หน้า ๙๗๑-๙๗๒)

ทั้งสี่พี่เลี้ยงเสนาหา
นิทรานหลับไหลในราตรี

**เมื่อคำสาปเทวภูนั้นสูญหาย
เหนือหมสำหรับกับอินทรี**

**กลับกลายรูปทรงสงศรี
ก็คืนมีเป็นหญิงทุกสิ่งมา**

(หน้า ๙๗๓)

จากที่กล่าวมาแล้วพบว่าทั้งคำว่า “จำแลงอินทรี” ในบทละครในเรื่อง *รามเกียรติ์* และคำว่า “จำแลงแปลงกาย” ในบทละครในเรื่อง *ดาหลัง* ล้วนมีเวทมนตร์เป็นปัจจัยสำคัญที่ใช้ในการแปลงกาย เมื่อสุขาจารจำแลงอินทรีก็ใช้วิธี “ร้ายเวท” (*บทละครเรื่องรามเกียรติ์ พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช* เล่ม ๒, : ๕๓๓) และเมื่อปะตาระกาหลาแปลงกายให้บุษบก้าโละก็ร้ายเวทและเป่าลงที่ร่างของบุษบก้าโละถึง ๗ ครั้ง (*ดาหลัง พระ*

ราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก, ๒๕๙๙ : ๓๙๖)

ส่วน “จำแลงกาย” ใช้ในความหมายว่าแปลงกายเช่นเดียวกัน พบในเรื่อง *แก้วหน้าม้า* สำนักพิมพ์ราชภัฏวชิรวิทยุ ผู้เขียนพบว่านางแก้วหรือนางมณีในเรื่อง *แก้วหน้าม้า* สำนักพิมพ์ราชภัฏวชิรวิทยุใช้ทั้งวิธีแปลงกายและปลอมตัวอยู่ในเรื่องเดียวกัน บางตอนเป็นการแปลงกาย แต่บางตอนก็เป็นเพียงการปลอมตัว

ตอนนางแก้วจะช่วยรบกับยักษ์ประกายมาดตามที่รับปากกับชนนีของ

ปิ่นทอง นางแก้วได้แปลงกายเป็นมาณพและลวงชนกชนนีของปิ่นทองรวมทั้งปิ่นทองว่ามาณพเป็นน้องของนางแก้วที่นางแก้วส่งมาช่วยรบกับยักษ์เนื่องจากนางแก้วป่วยอยู่ เหตุที่มาณพต้องพูดเช่นนี้เพราะชนกชนนีของปิ่นทองปรารถนาว่านางแก้วรับปากว่าจะมาช่วยรบ แต่เหตุใดจึงยังไม่ถึงในตอนนั้นก็ใช้คำ “จำแลงกาย” ในความหมายว่าแปลงกายดังปรากฏในกลอนว่า

นางหน้าม้าว่าจะช่วยด้วยอีกคน ให้เตรียมพลคอยไว้งไม่มา นางมณีที่แก่งจำแลงเพศ ได้ฟังเหตุย้มละไมอยู่ในหน้า แล้วทูลความตามการด้วยมารยา อันตัวข้านี้เพราะพี่นาง แก้วหน้าม้าบอกข้าให้มาช่วย พี่ข้าป่วยขัดข้องอย่าหมองหมาง พระพี่นางทำอะไรเห็นไม่มา สดับมาณพแจ้งแสดงอรรถ สามกษัตริย์ทรงฟังไม่กังขา คิดว่าจริงอย่างเช่นที่เจรจา ไม่รู้ว่านางแก่งจำแลงกาย พวกกันช่วยอวยชัยให้พิพัฒน์จงก่าจัตตอสุรินทร์ให้สิ้นหาย อย่างรู้มีไภยันต์อันตราย ราพร้ายหมายคิดแพ้วฤทธา (เล่ม ๕, หน้า ๔-๕)

นอกจากนี้ “จำแลงกาย” ที่ใช้ในความหมายว่าแปลงกายยังพบในเรื่อง *สมบัติอมรินทร์คำกลอน* ของเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ด้วย ตอนพระอินทร์แปลงเป็นนอสุรเฒ่าและเข้าร่วมพิธีสุมพรของนางสุชาดาผู้เป็นธิดาของเนวา-

สิกาสูร ดังปรากฏในกลอนต่อไปนี้

● ฝ่ายองค์วาสุรินทร์ผู้ทรงจักร
จึงอ่านเวทบังเนตรจำแลงกาย
ยุรยาตรเข้าในอาสน์ประชุมพร้อม
พินิจพิศโฉมราชเทวี

ประเวศยังกรุงยักษ์ก็สมหมาย
ก็กลายเป็นพฤตมาอสุรี
นั่งปลอมมองค้อยู่ด้วยวงศ์ยักษ์
พลางระวังมารที่จะราญรอน
(หน้า ๕๙)

“จำแลงร่าง” ที่ใช้ในความหมายว่า “ปลอมตัว”

ความหมายของ “จำแลงร่าง” ที่ใช้ตรงกับความหมาย “ปลอมตัว” ในปัจจุบันนี้พบในเรื่องแก้วหน้าม้าสำนวนโรงพิมพ์ราษฎร์เจริญเช่นกัน พบตอนนางมณีปลอมตัวด้วยการแต่งกายเป็นผู้ชายและใช้ชื่อว่ามานพ

ตามความเห็นของผู้เขียน ข้อความที่กวีผู้แต่งเรื่องแก้วหน้าม้าสำ-

นวนโรงพิมพ์ราษฎร์เจริญบรรยายไว้หลายครั้งว่า “รูปเทวีศุนย์หยาเป็นชายชาญ” บางครั้งเป็นเพียงร่างปลอมเป็นชายของนางแก้วหรือนางมณีเท่านั้น ไม่ใช่การแปลงกาย ตัวอย่างนี้เห็นชัดเจนจากเหตุการณ์ตอนมาณพทำสงครามกับยักษ์ประกายกรดที่ยกทัพมาตีเมืองมิลิลา ระหว่างรบกันอยู่นั้น มาณพซึ่งเป็นผู้ปลอมตัวปลอมตัวเป็นร่างของนางมณีที่แต่ง

ตัวเป็นชาย ขณะนั้นนางมณีต้องแก้ไขกลัคลอดเต็มที่แล้ว เมื่อถูกถีบตรงท้องลูกในท้องจึงทะลักออกมาเป็นลูกแฝดเพศหญิงถึง ๓ คน เรื่องนี้ปรากฏในคำสนทนาระหว่างปิ่นทองกับนางมณี และในตอนกวีบรรยายเหตุการณ์การรบระหว่างนางมณีในร่างปลอมเป็นชายกับยักษ์ประกายกรด ดังต่อไปนี้

อสุรามาห้อมล้อมจังหวัด พี่เห็นขัดสุดการจะหาญหัก **ตัวน้องก็ท้อแท้ครรรักษ์แก่นัก** จะรบยักษ์หักหาญประการใด นางมณีโฉมเฉลาเยาวเรศ ทูลทรงเดชอย่าพรั่นประหวั่นไหว **การครั้งนี้น้องเห็นมิเป็นไร พอรับได้ดอกพระองค์ถึงทรงครรรักษ์ ... แล้วจัดแจงแต่งองค์ทรงเครื่องยุทธ์** ดูผ่องผุดด้วยสีมณีฉาน ครั้นเสร็จสรรพจับพริ้วของอาจารย์ แล้วนางคราญลางองค์พระทรงฤทธิ์ ... โฉมมณีรัญจวนให้ป่วนครรรักษ์ เสียวกระสันทราบสิ้นทั้งอินทรี **จะคลอดบุตรสุดประทั่งกำลังรบ** เหลือจะหลบเลี่ยงหน้าออกล่าหนี **สู้แข็งใจต่อสู้สูริ** พระนาก็ยิ่งปวดขึ้นรวดแรง นางเสียที่ยักษ์ซ้ำตีบซ้ำอีก **ลูกทะลักออกมาองค์ทรงกรรแสง** ยักษ์ซ้ำตีบโฉมยงลงตะแคง **ลูกก็แพลงพลัดเลื่อนเคลื่อนอีกคน** อสุริตีบซ้ำถึงสามพัก **ลูกทะลักออกมาตามถึงสามหน** เป็นบุตรทั้งสามงามสกลนธ์ พวกไพร่พลรับรองประคององค์

(เล่ม ๕, หน้า ๒๔-๒๕)

เมื่อยักษ์ประกายกรดเห็นนางมณีที่หลงเข้าใจว่าเป็นชายคลอดลูกอยู่ตรงหน้าก็ต่อว่านางมณีที่ “จำแลงร่าง” มา ทำให้ตนต้องเสียศักดิ์ศรีที่รบกับผู้หญิง ดังปรากฏในกลอนว่า “ประกายกรดทศพัทตร์ชะงักหยุด เห็นบุรุษวิปริตพิศวง เป็นชายคลอดลูกเคลื่อนเหมือนอนงค์ ลงยืนทรงสรวลแล้วไป เหวยสตรีมีงแกล้งจำแลงร่าง ทำอำพรางให้กุหลอง ไม่สงสัย มายืนนิ่งก้มหน้าอยู่

ว่าไร กุอาใจครั้งจะฆ่าก็ปราณี” (แก้วหน้าม้า สำนวนโรงพิมพ์ราษฎร์เจริญ, เล่ม ๕: ๒๕)

คำว่า “ทำอำพราง” ที่ยักษ์ประกายกรดต่อว่านางมณีมีความหมายว่าทำเป็นปกปิดร่างที่แท้จริงไว้ คือปกปิดร่างผู้หญิงของนางมณีไว้ไม่ให้ยักษ์ประกายกรดสังเกตเห็น วิธีปกปิดก็กล่าวไว้ในตอนแต่งตัวก่อนออกรบว่า “แล้วจัดแจงแต่งองค์ทรงเครื่องยุทธ์”

(เล่ม ๕, หน้า ๒๕) ซึ่งก็น่าจะเป็นวิธีแต่งกายไม่ให้เห็นถันและท้องว่าเป็นหญิงท้องแก้ไขกลัคลอด

มีข้อสังเกตว่าหากนางมณีแปลงกายเป็นชาย ร่างแปลงเป็นชายของนางมณีจะมีช่องทางให้คลอดลูกออกมาได้อย่างไร ในกรณีที่ร่างของนางมณีหรือร่างของมานพสามารถคลอดลูกออกมาได้แสดงว่าต้องเป็นร่างหญิงที่ปลอมตัวเป็นชายด้วยการแต่งกาย

ออกศึกแบบแม่ทัพชายเท่านั้น เรื่องนี้ ที่พราหมณ์เกสรถูกประหารชีวิต เมื่อ เป็นร่างของนางทิพเกสรดั้งเดิมและ หากเทียบกับพราหมณ์เกสรในเรื่อง ถูกคมอาวุธจนใกล้ถึงแก่ความตาย คลอดลูกชายออกมา ตั้งปรากฏตอน ลักษณะวงศ์จะเข้าใจได้ชัดเจนขึ้น ตอน ร่างชายของพราหมณ์เกสรก็กลับคืน เพชฌฆาตสังหารพราหมณ์เกสรว่า

แล้วเจ็ดดาบง่างอย่างขยับ
ชีวิตดับกลับร่างเป็นนางงาม
พวกคนดูเบียดเสียดกันเยียดยัด
เสียงอะอะอึ้งโอดนิจจา
ประหลาดโลกแล้วเห็นจะเป็นเหตุ
แต่ตายแล้วก็ยังว่านารักจริง
บ้างกระซิบบอกความกันตามเดา
เมื่อพลัดพรากจากพัทตร์พระจักรกฤษณ์
ดูกุมารนั้นเหมือนพระภุชรา
พินฉาดฉับเคียวรกลิ่งกลางสนาม
พระนงรามก็ประสูติกุมารา
ออกแอ้อดอลหม่านขนานหนา
เจ้าแม่นาลูกพราหมณ์หนึ่งงามจริง
ผู้ชายตายกลายเป็นผู้หญิง
ดูเพริศพริ้งสมร่างนางนงเยาว์
หรือนงเยาว์ที่เป็นคู่ของภุชรา
นางนิมิตตามองค์พระทรงศร
ไยสมรสผู้ม้วยไม่แปลงกาย
(หน้า ๕๐๙)

นอกจากนี้ เมื่อเพชฌฆาตกราบทูลพระลักษณะวงศ์ ได้กราบทูลเนื้อความต่อไปนี้
แต่พอพินเคียวราดลงกลาดกลิ้ง กลับเป็นหญิงพริ้งเพริศดูเฉิดฉาย
แล้วคลอตอบตรงามสุดประเสริฐชาย วรกายเห็นผิดสกุลพล
(หน้า ๕๑๐)

จากที่กล่าวมาแสดงให้เห็นอย่าง ชัดเจนว่าคำ “จำแลงร่าง” ในเรื่องแก้ว หน้าม้าใช้ในความหมายว่าปลอมตัว ไม่ใช่แปลงกาย

นอกจากคำศัพท์ “จำแลงอินทรีย์” “จำแลงแปลงกาย” “จำแลงกาย” และ “จำแลงร่าง” แล้ว ผู้เขียนได้ศึกษาคำศัพท์อื่น ๆ ในวรรณคดีไทยที่ใช้ในความหมายว่าแปลงกายหรือปลอมตัว พบว่ามีคำศัพท์อื่นที่มีโครงสร้างคล้ายกันและใช้ในความหมายอย่างเดียวกันดังต่อไปนี้

คำศัพท์อื่นในวรรณคดีไทยที่ใช้ในความหมายอย่างเดียวกับคำว่า “จำแลงอินทรีย์” “จำแลงแปลงกาย” และ “จำแลงกาย”

นอกจากคำศัพท์ “จำแลงอินทรีย์” “จำแลงแปลงกาย” และ “จำแลงกาย” ที่ใช้เวทมนตร์เป็นปัจจัยสำคัญในการแปลงกาย ยังมีคำศัพท์อื่นที่มีโครงสร้างอย่างเดียวกัน และใช้ในความหมายอย่างเดียวกันนี้ ได้แก่ “กลับกลายกายา” “กลับกลายรูปทรง” “กลายแกล้งแปลงตน” “กลายทรง” “นิมิตกายา”

“นิมิตกายา” “นิมิตอินทรีย์” “บิดเบือนกายิน” “แปลงกาย” “แปลงจำแลงกาย” “แปลงจำแลงร่าง” “แปลงตน” และ “แปลงอินทรีย์”

ในตัวอย่างที่จะยกมาข้างล่างนี้ ผู้เขียนขอตั้งข้อสังเกตว่าบางตัวอย่างใช้เพียงกลุ่มคำใดกลุ่มคำหนึ่งเท่านั้น แต่บางตัวอย่างก็ใช้กลุ่มคำหลายกลุ่มในข้อความเดียวกัน เช่น

บทละครในเรื่องรามเกียรติ์ ตอน สุชาจารแปลงเป็นนางกำนัลใช้คำศัพท์ “กลับกลายกายา” ว่า

๑ บัดเดี่ยวกลับกลายกายา เป็นนางอสุราสาวศรี
มีมือถือพานมาลี ไปยังที่อยู่บังอร (หน้า ๕๓๔)

ในเรื่อง *แก้วหน้าม้า* สำนวนของ โรงพิมพ์ราษฎร์เจริญ กวีใช้คำ “กลับกลายกายา” ในตอนที่นางแก้วหน้าม้าแปลงเป็นชายชื่อมาณพเพื่อช่วยรบกับยักษ์ประกายมาตที่ยกทัพมาตีนคร

มิตีลาโดยแจ้งว่าตนเป็นน้องชายของ นางแก้วที่นางแก้วส่งมาช่วยรบกับยักษ์แทนเพราะนางแก้วไม่สบาย ส่วนคำ “กลับกลายรูปทรง” กวีใช้ตอนที่มาณพสังหารยักษ์ประกายมาต แล้ว

ลาชนกชนนีของปิ่นทองกลับมามายังห้องของตน หลังจากนั้นก็แปลงกายกลับคืนร่างเดิมเป็นนางแก้วและเข้าเซยชมลูกชาย ปรากฏในกลอนว่า

◎ โฉมนางหน้าพาชีศรีสวัสดิ์ ครั้นจรสรุ่งแจ้งขึ้นแสงฉาน
จึงกลับกลายกายายุพาพาล เป็นชายชาญฝีมือดังทองทา
(เล่ม ๕, หน้า ๓)

และ

เจ้ามณีทูลลาหาข้าไม่ว่าจะไปปรารงค์ศรีพระพินัน แล้วออกจากที่ทางปรารงค์สุวรรณ รีบผายผันเยื้องย่องมาห้องนาง แล้วกลับกลายรูปทรงให้คงที่ พักตร์พาชีเห็นชัดไม่ชัดขวาง เข้าเซยชมลูกชายไม่วายวางนางจวบปรารงค์เกล้าพระเมาลี (เล่ม ๕, หน้า ๑๑)

ในบทละครในเรื่องดาหลัง กวีใช้ “กลับกลายรูปทรง” ในความหมายว่าแปลงกาย ปรากฏตอนระเด่นมนตรีแนพระทัยว่ามีสาประหมังกุหนึ่งคือ

บุษบากำโละ จึงทรงเปิดไฟแดงตรง หางพระเนตรให้มีสาประหมังกุหนึ่ง ทอดพระเนตร ทำให้มีสาประหมังกุหนึ่งทรงจำได้ทันทีและทรงทราบ

สระหน้ากะดีคือระเด่นมนตรี เป็นเหตุให้ถันของบุษบากำโละคืนกลับสู่ร่างทันที ดังปรากฏในคำบรรยายว่า

ครั้นเห็นประจักษ์ไม่ทักทาย ก็กลับกลายรูปทรงส่งศรี
สิ้นสาปเทวาเป็นนารี ก็มีถันนั้นขึ้นทันใด
(หน้า ๙๗๓)

และเหตุการณ์อย่างเดียวกันนี้ก็เกิดแก่พี่เลี้ยงทั้ง ๔ คนของบุษบากำโละ โดยกวีใช้คำ “กลับกลายรูปทรง” เช่นกัน ปรากฏในกลอนว่า

เมื่อคำสาปเทวัญนั้นสูญหาย กลับกลายรูปทรงส่งศรี
เนียนมสำหรับกับอินทรีย์ ก็คืนมีเป็นหญิงทุกสิ่งมา
(หน้า ๙๗๓)

ในเรื่อง *แก้วหน้าม้า* สำนวนโรงพิมพ์ราษฎร์เจริญ กวีใช้คำ “กลายแกลังแปลงตน” ในความหมายว่าแปลงกาย ปรากฏตอนนางมณี นางสร้อยสุวรรณ และ

นางจันสุดานั่งเรือไปตามปิ่นทองที่หลง เสน่ห์นางทศมาลีให้เดินทางกลับมิตีลา เมื่อไปถึงด่านเมืองโรมวิถี ด้รบกับนายด่านและไพร่พล ฝ่ายไพร่พลของนาง

มณีซึ่งมีจำนวนน้อยกว่าถูกตีถอยร่นลงมา เมื่อนางมณีเห็นก็โกรธจึงแปลงร่างเป็นชาย ในกลอนกล่าววว่า

จึงกลายแกลังแปลงตนด้วยมนตรา กัลยาณรูปหายเป็นชายชาญ ฉวยพระแสงแกว่งออกนอกบาหลี ขึ้นจากที่เกตราด้วยกล้าหาญ ตะลุยกไล่ ขวานครเข้ารอนราญ พวกชาวด่านแตกพลัดกระจัดกระจาย”
(เล่ม ๗, หน้า ๒๑)

นอกจากนี้ ในเรื่องเดียวกันยังใช้ “กลายทรง” “แปลงจำแลงกาย” “แปลงจำแลงร่าง” และ “แปลงตน” ในความหมายว่าแปลงกายด้วย กวีใช้คำ “กลายทรง” ตอนนางแก้วร้ายเวทมนตร์และแปลงกายเป็น ชายก่อนเดินทางไปช่วยปิ่นทองที่หลงเดินทางไปยังเมืองของยักษ์พาละราช ดังนี้

เยาวเรศอ่านคาถาเจ้าตาสอน กลับเป็นชายกลายทรงองค์อมร
สายสมรหรรษาลามุนี (เล่ม ๓, หน้า ๑๘)

กวีใช้คำ “แปลงจำแลงกาย” ตอนนางแก้วอธิบายว่าเหตุใดนางแก้วจึงพานางสร้อยสุวรรณและจันสุตามายังอาศรมพระฤๅษี ดังปรากฏในกลอนว่า

ข้าพนางมานี่ครั้งนี้เล่า จะให้เจ้ารู้ทำนองทั้งสองศรี ไม่ประสงค์
อันใดสิ่งไรมี ให้เป็นที่รู้จักได้รักกัน เช่นนั้นจะครรไลพาไปส่ง ให้คืน
คงกรุงไกรไอศวรรย์ ได้เป็นคู่อยู่ด้วยองค์พระทรงธรรม นางบอกพลัน
นางแปลงจำแลงกาย เป็นมานพเหมือนย้งเมื่อครั้งเก่า ฝากลูกเต้า
นักธรรมแล้วผันผาย ขวนพี่น้องสองนางสำอางกาย รีบขาดทรายมา
ตรงลงนาวา (เล่ม ๓, หน้า ๔๑)

กวีใช้คำ “แปลงจำแลงร่าง” ตอน จากยักษ์พาละราชได้แล้ว มาณพเล่า ชายกลับเป็นร่างของนางแก้วหน้าม้า
ที่มาณพกลับมายังอาศรมพระฤๅษีหลัง ให้พระฤๅษีฟังพร้อมทั้งคืนร่างจากร่าง ตามเดิม ดังนี้
จากช่วยปิ่นทองให้รอดพ้นอันตราย

นางบอกพลางทางแปลงจำแลงร่าง กลับเป็นนางโฉมงามทราวมสงวน
แล้วรับลูกงามละอองประคองนวล ให้ชื่นชวนชมเชยเสวยนม
(เล่ม ๓, หน้า ๓๘)

นอกจากนี้ กวีใช้คำ “แปลงตน” มาณพ เมื่อแปลงเป็นชายแล้วก็รีบเดิน ของยักษ์พาละราช ความหมายของ
ในตอนพระฤๅษีสอนเวทมนตร์แก่นางแก้วเพื่อให้แปลงกายเป็นชายชื่อ ทางไปช่วยปิ่นทองที่หลงเข้าไปในเมือง “แปลงตน” ปรากฏ ในกลอนต่อไปนี้

เดี๋ยวนี้ผัวตัวเจ้าหลงเข้าด่าน อ้ายพวกมารล้อมกักไว้หนักหนา เจ้าจงไป
รีบรัดแก้ภัสดา ถ้ามั่นเช้าชวันจะบรรลีย์ ตรงทีศนี้เจ้าเราจะบอก จง
รีบออกทางตรงอย่าสงสัย แล้วสั่งสอนเวทมนตร์แปลงตนไป ได้ซึ่งชัย
ราพร้ายเป็นชายชาญ (เล่ม ๓, หน้า ๑๗)

ในบทละครในเรื่องรามเกียรติ์ เนมิตตนเองเป็นนางสีดา กวีใช้คำ และใช้คำ “นิมิตอินทรีย์” ตอนเบญกาย
ตอนนางเบญกายเข้าเฝ้านางสีดาเพื่อ “นิมิตกายา” ตอนนางเบญกายเนมิต เนมิตตนเองเป็นนางสีดาตายลอยน้ำ
สังเกตรูปร่างหน้าตาของนางสีดา แล้ว ตนเองเป็นนางสีดาเพื่ออวดทศกัณฐ์ มาเพื่อลวงพระราม ดังนี้

๑ ครั้นถึงประทับกับเกยแก้ว
 ยอกรเหนือเกล้าเมาลี
 ๑ ทรงโฉมประโลมวิไลลักษณ์
 อรชรอันแอนจำเริญตา
 แล้วจึงแหวกม่านอลงกรณ์
 ลงจากรถแก้วแพรพรพรรณ

อันเพริศแพรวด้วยดวงมณีศรี
อสุรีนิมิตกายา
 ผิวพัคตร์เพียงเทพเลขา
 เหมือนองค์สีดาวิลาวัณย์
 ตั้งนางอัปสรในสวรรค
 จจรัลขึ้นฝ้าพญามารช
 (เล่ม ๒, หน้า ๑๙๙)

และ

๑ เมื่อนั้น
 ก้มเกล้าดูชฎีชูลีกร
 ๑ งามตั้งเมฆลานารี
 ลงยังฟากฝั่งชลาลัย
 จึงเข้าอาศัยหยุดพัก
 ยอกร่ายเวทวิทยา
 ๑ กลายเป็นสีदानงลักษณ์
 ทำตายลอยมาในนที

นวลนางเบญกายดวงสมร
 บทจรออกมาแล้วเหาะไปช
 ข้ามมหานทีสมุทรใหญ่
 เหนือที่ทัพชัยพระราม
 สำนักร่มไทรใบหนา
อสุรานิมิตอินทรีย์
 ดวงพัคตร์แซมช้อยเฉลิมศรี
 เร็วรี่ตั้งวายุพาจรช
 (เล่ม ๒, หน้า ๒๐๐-๒๐๑)

ในบทละครเรื่องรามเกียรติ์ ตอนสุชาจารแปลงเป็นสีดา แล้วยอมให้อินทรชิตตัดหัวให้พระลักษมณ์เห็น กวีบรรยายโดย
 ใช้คำว่า “นิมิตอินทรีย์” ดังนี้

๑ ครั้นใกล้นิเวศน์วังสถาน
 ก็ให้สุชาจารฤทธิรอน
 ๑ บัดนั้น
 รับคำมหาเสนา
 ๑ อรชรอันแอนระทวยทรง
 กรายกรอย่างเยื้องจรลี

จึงเสนามารชาญสมร
 แปลงเป็นบังอรนางสีดาช
 จึงสุชาจารยักษา
อสุรานิมิตอินทรีย์
 เหมือนองค์สีตามารศรี
 ฤทธิกาลอสุรีก็ตามไปช
 (เล่ม ๒, หน้า ๕๓๔-๕๓๕)

ในเรื่องมณีพิชัย หลังจากนางยอ พระมณีพิชัยจนพอใจแล้ว นางก็แปลง เวทมนตร์ที่พระอินทร์ให้ไว้ ในตอนนี้
 พระกลืนคืนร่างเป็นหญิงและเข้าหยอก ภายเป็นพราหมณ์เกสรด้วยวิธีร้าย กวีใช้คำว่า “นฤมิตกายา” ดังนี้

๑ เลี้ยวเข้าสู่มทุมพุ่มพง
 สำรวมกายร้ายมนตร์ของอินทรา

แฝงองค์ลับเนตรเชษฐา
นฤมิตกายาทันใด (หน้า ๔๒๕)

ส่วนในเรื่อง**บทพากย์เอราวัณ** พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ตอนอินทรี-ชิตเนรมิตร่างเป็นพระอินทร์ กวีใช้คำว่า “บิตเบือนกายิน” และ “แปลงกาย” (**ประชุมคำพากย์รามเกียรติ์ เล่ม ๑, ๒๕๔๖ : ๔๔**)

ใน**พจนานุกรม ฉบับมติชน** อธิบายว่าคำ “บิตเบือน” เป็นคำกริยา

มีความหมายว่าทำให้ข้อเท็จจริงผิดพลัดไปอย่างตั้งใจ (**พจนานุกรม ฉบับมติชน : ๕๐๒**)

ผู้เขียนมีความเห็นว่าคำว่า “บิตเบือน” ในที่นี้น่าจะเป็นคำซ้อน มีความหมายว่าทำให้ผิดไปจากสภาพเดิม “บิตเบือนกายิน” จึงน่าจะมีความหมายว่าทำให้ร่างเดิมเปลี่ยนไปเป็นร่างอื่น ในที่นี้หมายความว่าอินทรีชิตทำให้ร่าง

เดิมของตนเองซึ่งเป็นร่างยักษ์เปลี่ยนไปเป็นร่างใหม่ที่มีลักษณะเหมือนร่างเทพดาของพระอินทร์

คำว่า “บิตเบือนกายิน” และ “แปลงกาย” ปรากฏในเรื่อง**บทพากย์เอราวัณ**พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ตอนอินทรีชิตเนรมิตหรือเปลี่ยนร่างของตนให้เหมือนร่างของพระอินทร์ ดังนี้

◎ อินทรีชิต**บิตเบือนกายิน** เหมือนน้องค่อมรินทร์
ทรงคชเอราวัณ

◎ บรรดาโยธา**จัดรงค์** เปลี่ยน**แปลงกาย**คง
เป็นเทพไทเทวัญ (หน้า ๔๔)

ใน**บทละครเรื่องรามเกียรติ์** ตอนพระนารายณ์รับคำสั่งจากพระอิศวรให้ปราบอสูรนนทกที่ใช้นิ้วเพชรสังหาร

เหล่าเทพดาจนทำให้เกิดความตระ-
หนักตกใจในหมู่ทวยเทพ พระนารายณ์
ได้เนรมิตพระองค์เป็นนางเทพอัปสร

กวีได้บรรยายเหตุการณ์ดังกล่าวด้วย
การใช้คำว่า “แปลงกาย” ดังนี้

◎ เมื่อนั้น
รับสั่งถวายบังคมลา
ออก**มาแปลงกาย**ด้วยฤทธิ
อันแอนนอร์ชรเฉลิมศรี
ไปสู่นันทกจะเดินมา
(เล่ม ๑, หน้า ๔๖)

ใน**บทละครเรื่องเดียวกัน** ตอน
มารีศเนรมิตร่างตนเองเป็นกวางทอง
เพื่อหลอกล่อให้พระราม และพระ

ลักษมณ์ออกไปจากอาศรมอันเป็น
การเปิดโอกาสให้สีดาอยู่คนเดียว และ
ทศกัณฐ์จะได้ลักตัวไปได้โดยง่าย กวี

ใช้คำว่า “แปลงกาย” และ “นิมิตกายา”
ดังนี้

◎ เมื่อนั้น
รับสั่งแล้วถวายบังคมลา
ก็เข้าไปในป่าพนาวันช
คิดคุณพรหมสร้างสรรค
ด้วยฤทธิอันมหิมา
ผิวผ่องเพียงเทพเลขา
สองตาดั่งดวงมณีนิล

สองหูด้งกลีบบุษบัน
 เยื้องย่องทำนองตั้งหงส์บิน
 เสรีจแล้วคะนองลองเชิง
 ปิบเปรี้ยงตั้งเสียงกวางทราย
 ● เมื่อนั้น
 เห็นมารีศนิมิตกายา
 นำเขยหน้าชมหน้ารัก
 จึงลงจากรถแก้วแพรวพรรณ
 แล้วมีพระราชบรรหาร
 ท่านจงรีบไปยังกุฎี
 เห็นหลงด้วยกลอุบาย
 แม้นผัวนางติดตามมา
 ให้ประจักษ์ตั้งเสียงพระราม
 เราจึงจะลักนางเทวี

ที่เท่ายืนยันจับกลิ้ง
 งามสิ้นทั่วสรรพางค์กาย
 ร่ายเริงระเหิดเจ็ดฉาย
 เยื้องกรายมายังอสุราษ
 ท้าวทศพัทศรัยศึกษา
 เป็นกวางทองโสภาวิลาวัณย์
 พญายักษ์ปรีดีเปรมเกษมสันต์
 กุมภัณฑ์ลือบทั่วอินทรีย์
 สั่งมารีศมารยักษี
 ทำที่ล่อลวงนางสีดา
 แล้วเดินชายเข้าดงพงป่า
 จงร้องด้วยมารยาอสุรี
 น้องชายก็จะตามไปช่วยพี่
 หนีไปลงกาพระนครฯ
 (เล่ม ๑, หน้า ๕๒๕-๕๒๖)

ในบทละครเรื่องรามเกียรติ์ ตอนอินทรีชิตแปลงเป็นพระอินทร์ก่อนออกรบกับพระลักษมณ์ กวีใช้คำว่า “แปลงกาย” และ “แปลงอินทรีย์” ดังนี้

จึงสั่งรูกกาลผู้ร่วมใจ
 โดยเล่ห์กลศึกอุบาย
 อันหมู่พหลโยธิน
 ให้เป็นคนธรรพ์วิทยา
 อันการุณราชผู้ร่วมคิด
 เหล่าหนึ่งแปลงกายเป็นนางพื่อน
 ตัดสับขวาระบائبัน

เราจะไปชิงชัยด้วยไพร่
 จะแปลงกายเป็นท้าวโกสีย์
 ล้วนมีศักตवारฤทธิ
 เทवासुरารักษ์นักสิทธิ์
 จงนิมิตเป็นเอราวัณ
 ให้เหมือนอัปสรสาวสวรรค์
 พร้อมกันไปหน้าคชาธารฯ
 (เล่ม ๒, หน้า ๔๙๙)
 เป็นเทวัญท่ายคชสารศรี
 ให้แปลงอินทรีย์เป็นนางฟ้า
 (เล่ม ๒, หน้า ๔๙๙)

● อันนายสารถีที่ขั้บรถ

เหล่าหมู่ประโคมดนตรี

จากที่กล่าวมา คำว่า “จำแลงอินทรีย์” “กลับกลายกายา” “นิมิตกายา” “นิมิตอินทรีย์” “แปลงกาย” และ “แปลงอินทรีย์” ในบทละครเรื่องรามเกียรติ์พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก

มหาราช คำว่า “นฤมิตกายา” ในเรื่องมณีพิชัย คำว่า “กลับกลายรูปทรง” “แปลงกายา” และ “จำแลงแปลงกาย” ในพระราชนิพนธ์บทละครในเรื่องดาหลัง คำว่า “กลายแกลังแปลงตน” “กลายทรง” “จำแลงกาย” “แปลงจำแลงกาย”

“แปลงจำแลงร่าง” และ “แปลงตน” ในเรื่องแก้วหน้าม้าสำนวนโรงพิมพ์ราษฎร์เจริญ และคำว่า “บิดเบือนกายิน” และ “แปลงกาย” ในบทพากย์เอราวัณพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยมีเรื่อง

การใช้เวทมนตร์ช่วยในการเปลี่ยนแปลงร่างเดิมให้ผิดแผกไปเพื่อให้คนอื่นจำร่างเดิมของตนไม่ได้ หรือเพื่อให้คนอื่นหลงเข้าใจผิดคิดว่าตนคือคนในร่างใหม่ คำต่าง ๆ ข้างต้นมีความหมายตรงกับคำว่า “transform” ในภาษาอังกฤษและตรงกับคำว่า “แปลงกาย” ในภาษาไทยปัจจุบัน

คำศัพท์อื่นในวรรณคดีไทยที่ใช้ในความหมายอย่างเดียวกันกับคำว่า “จำแลงร่าง”

คำศัพท์อื่น ๆ ในวรรณคดีไทยที่มีความหมายคล้ายกับคำว่า “จำแลงร่าง” คือ ปลอมตัว ได้แก่ “แปลงองค์” “แปลงตน” “แปลงอินทรีย์” และ “แปลงแต่งอินทรีย์”

ในบทละครในเรื่องอิเหนาใช้คำ

ว่า “แปลงองค์” หลังจากที่ปะตาระกาหลาทรงบันดาลให้เกิดลมพายุหอบบุษบาและพี่เลี้ยงทั้ง ๒ คือบาทย์นและประเสหรันไปจากถ้ำทองจนถึงเขตแดนเมืองประมอดันเพื่อพรากบุษบาจากอิเหนาอันเป็นการลงโทษอิเหนาที่ทรงทำทุกอย่างตามแต่พระทัย องค์ปะตาระกาหลาทรงกล่าวแก่บุษบาว่า

เราจะแต่งแปลงองค์ให้เป็นชาย
พรุ่งนี้ก็จะได้เข้าไป
น่านไปจึงจะได้คืนสถาน
จงดับศอกาจาบัลย์

มิให้คนทั้งหลายสงสัย
สำนักในนครประมอดัน
เสวยสุขสำราญเกษมสันต์
จำเป็นพลัดกันอย่าอวารถ
(หน้า ๕๖๒)

วิธีการที่ปะตาระกาหลาทรง “แปลงองค์” ให้บุษบา คือ ทรงตัดพระเกศาของนางให้สั้นลง ทรงให้บุษบาแต่งกายอย่างชาย พระราชทานกริชให้ พระราชทานพระนามให้ว่า อุณากรรณ และพระราชทานพรให้อุณากรรณรบชนะทุกครั้ง ทรงกล่าวว่าเมื่อพี่น้องทั้ง ๔ เมืองทรงพบกันเมื่อใด เมื่อนั้นจึงจะทรงจำกันได้ (เรื่อง

อิเหนาพระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๒, ๒๕๑๔ : ๕๖๓)

ที่แน่ใจว่า “แปลงองค์” ในที่นี้มีความหมายว่าปลอมตัว ไม่ใช่แปลงกาย เพราะในตอนท้ายเรื่อง เมื่อสังคามาระตาให้มหาดเล็กยาหูลอบไปแอบดูอุณากรรณลงสรงเพื่อให้รู้ความจริงว่าอุณากรรณเป็นชายหรือหญิงกันแน่ ยาหุมองเห็นถนัดชัดเจนว่า

อุณากรรณมีถันเหมือนผู้หญิงทั่วไป ทำให้ยาหุมั่นใจว่าอุณากรรณมิใช่ชาย เรื่องนี้เป็นหลักฐานสำคัญว่าวิธีที่ปะตาระกาหลาแปลงองค์ให้บุษบา คือการปลอมตัว

ตอนอุณากรรณลงสรงและยาหุเห็นถันของอุณากรรณนั้น กวีบรรยายไว้ว่า

● บัดนั้น
รู้ว่าเสด็จสรงคองคาลัย
ผู้คนทั้งนั้นไม่ทันรู้
เหลือบเห็นอุณากรรณโฉมยง
แลเห็นทรวงเต่งเคร่งครัด
บุรุษหรือเพศตั้งธิดา

ยาหุผู้มีอัชฌาสัย
ก็รีบเข้าไปตั้งใจจง
ล้วงจู่เข้าไปถึงที่สรง
ยีนผันพักตร์ตรงทวาร
ให้อัจฉรย์จิตคิดกังขา
ครั้นสบตาก็กัมบังคมคัล
(หน้า ๗๘๒)

เมื่อมหาดเล็กยาหุงกราบทูลสังคามาระดา มหาดเล็กยาหุงใช้คำว่า

ข้าเห็นอนุภรรยาเรื่องศรี

ทรงแต่งเครื่องครัดตั้งบุษบง

เมื่อเข้าที่ชำระสระสง

มิใช่ชายมันคงพระทรงชัย

(หน้า ๗๘๓)

แสดงว่าการ “แปลงองค์” ในเรื่องอิเหนาเป็นเพียง “การปลอมตัว” เพราะถันอันเป็นอวัยวะเด่นชัดของเพศหญิงยังคงอยู่ครบถ้วน ไม่ได้หายไปเหมือนดัง “การแปลงกาย” ของบุษบง ก้าโละในบทละครในเรื่องดาหลัง

เรื่องแก้วหน้าม้าสำนวนโรงพิมพ์ราชภัฏเจริญ กวีใช้คำ “แปลงองค์” “แปลงตน” และ “แปลงแต่งอินทรีย์” ในความหมายว่าปลอมตัว พบตอนนางมณี นางสร้อยสุวรรณ และนางจันสุดา รบกับปิ่นศิลป์ไชยผู้เป็นลูกของนาง

ทัศนาลัยกับปิ่นทอง นางมณีบอกนางสร้อยสุวรรณและนางจันสุดาให้แต่งกายละม้ายชายแบบเดียวกับที่นางมณีทำ ในที่นี้นางมณีใช้คำว่า “แปลงองค์” ดังปรากฏในกลอนต่อไปนี้

๑ โฉมเฉลาเจ้ามณีนั่งตริตริก เห็นข้าศึกยกมาแน่นหน้าฉาน
บอกพี่น้องสององค์นางนงคราญ ต้องคิดอ่านกันองค์ให้จงดี ด้วยว่า
ศึกครั้งนี้เป็นที่ยิ่ง แม้อยอดมิ่งน้องยามาระศรี น้องจงแต่งแปลงองค์
ให้จงดี เหมือนกับพี่ให้ละม้ายเป็นชายชาญ ... (เล่ม ๗, หน้า ๒๘)

เมื่อนางสร้อยสุวรรณและจันสุดาได้ฟัง ก็กราบทูลนางมณีโดยใช้คำว่า “แปลงตน” และ “แปลงแต่งอินทรีย์” ดังนี้

น้องทั้งสองก็หมายสรวายชนม์ จะแปลงตนตามพระเสาวณี พระองค์
จะไปไหนจะไปด้วย เป็นเพื่อนม้วยรบศึกไม่หนีหนี นางว่าพลางทาง
แปลงแต่งอินทรีย์ เปลื้องภูษาสอดคล้องฉลององค์ บั้นแห่งขั้รัด
กระสันให้ถันหาย ละม้ายชายขึ้นชมสมประสงค์ บันจู่เร็จสรวมรัด
กระหวัดวง ดูคล้ายองค์ปิ่นหยิวะดา ... (เล่ม ๗, หน้า ๒๘-๒๙)

จากที่กล่าวมาข้างต้นเห็นชัดเจกว่ากวีผู้แต่งเรื่องแก้วหน้าม้าใช้คำว่า “แปลงองค์” “แปลงตน” และ “แปลงแต่งอินทรีย์” ในความหมายว่าปลอมตัว โดยใช้วิธีนำเอาวัสดุอื่น เช่น สายเข็มขัดรัดหน้าอกไว้เพื่อให้มองไม่ออกว่าตนเป็นหญิง ซึ่งเป็นวิธีการเดียวกับที่นางสุวรรณมาลีในเรื่องพระอภัยมณีคำกลอนของสุนทรภู่ทำเมื่อแปลงเป็นผู้ชายขวามลายูแล้วรัดถันของนางไว้เพื่อไม่ให้คนอื่นสังเกตเห็นว่านางเป็นหญิงปรากฏตอนนางสุวรรณมาลี

ช่วยสินสมุทรรบกับอุศเรนดังปรากฏ
ในกลอนว่า “แล้วโฉมยงทรงเครื่อง
พิชัยยุทธ์ อย่างบุรุษรัดกระสันให้
ถันหาย” (พระอภัยมณีคำกลอนของ
สุนทรภู่ : ๓๐๑)

เรื่องพระอภัยมณีคำกลอนของ
สุนทรภู่สุนทรภู่ใช้คำว่า “แปลงอินทรีย์”
ในความหมายว่าปลอมตัวเช่นกัน พบ
ตอนนางสุวรรณมาลีซ่อนกลพระอภัย
มณีหลังจากที่สินสมุทรและนางรบ
ชนะอุศเรนแล้ว นางเดาว่าพระอภัยมณี
คงจะต้องลอบเข้าหานางเป็นแน่ นาง

จึงแต่งกายเป็นชายแล้วออกไปอยู่นอก
ห้อง เมื่อพระอภัยมณีเข้าไปในห้อง
นางสุวรรณมาลีจึงไม่พบนาง ครั้น
ออกเที่ยวค้นหานางสุวรรณมาลีและ
จนแม่ได้เข้าใกล้นาง พระอภัยมณีก็
กลับจำนางไม่ได้ เพราะนางแต่งกาย
เป็นผู้ชายแขกเทศ ดังปรากฏในกลอน
ว่า “แล้วโฉมยงทรงแต่งแปลงอินทรีย์
ทำเป็นที่แขกเทศเพศผู้ชาย” โดยถือ
กระบี่ และมีตุ้มกำมาระกุ่มเหมือนผู้ชาย
แขกเทศ แล้วให้บรรดาบ่าวถือกริชสั้น
เดินตามหลัง” (พระอภัยมณีคำกลอน

ของสุนทรภู่ : ๓๒๓ และ ๓๒๕)

จากที่ยกมาข้างต้นเห็นชัดเจนว่า สุนทรภู่ใช้คำว่า “แปลงอินทรีย์” ในความหมายว่า “ปลอมตัว” ไม่ใช่ความหมายของแปลงกายอย่างที่คนปัจจุบัน

รู้จักหรือใช้กันอยู่

นอกจากนี้ ในเรื่องลิลิตเพชรมงกุฎ ก็ใช้คำ “แปลงอินทรีย์” ในความหมายว่าปลอมตัวด้วย ตอนที่เลี้ยงพุ่มศรีกราบทูลแนะนำให้พระเพชรมงกุฎ

ปลอมพระองค์เป็นพราหมณ์ก่อนที่จะไปหาทางประทุมวดีที่เมืองกรรณบุรีตามที่นางได้บอกปริศนาไว้ ดังปรากฏในร่ายว่า

๑. ราชากับพุ่มศรี **แปลงอินทรีย์**เป็นพราหมณ์ จูงม้าตามกันเต้า เข้าถึงสวนนารี ซึ่งยายศรีคนธา อยู่รักษาสวนสร้อย เคยเก็บดอกไม้ร้อย ส่งขึ้นเจ็ดวัน (หน้า ๑๐๑-๑๐๒)

จากที่กล่าวมา คำว่า “แปลงองค์” ในบทละครในเรื่องอิเหนา คำว่า “แปลงองค์” “แปลงตน” และ “แปลงแต่งอินทรีย์” ในเรื่องแก้วหน้าม้าสำนวนโรงพิมพ์ราษฎร์เจริญ และคำว่า “แปลงอินทรีย์” ในเรื่องพระอภัยมณีคำกลอนของเจ้าพระยาพระคลัง (หน) มีความหมายตรงกับคำว่า “disguise” ในภาษาอังกฤษ และมีความหมายตรงกับคำว่า “ปลอมตัว” ในภาษาไทย ความหมายนี้ไม่จำเป็นต้องใช้เวทมนตร์คาถาใด ๆ

เพียงแต่ใช้วิธีการแต่งกายให้ดูผิดไปจากเดิม เพื่อให้คนอื่นจำตนไม่ได้หรือทำให้คิดว่าตนไม่ใช่ผู้หญิง

ความสรุป

การศึกษาความหมายและการใช้กลุ่มคำ “จำแลงอินทรีย์” “จำแลงแปลงกาย” “จำแลงกาย” “จำแลงร่าง” และคำอื่น ๆ ที่มีความหมายคล้ายกันในวรรณคดีไทยในบทความนี้ได้ผลสรุปการศึกษาดังต่อไปนี้

๑. แม้ว่ากลุ่มคำ “จำแลงอินทรีย์”

“จำแลงแปลงกาย” “จำแลงกาย” และ “จำแลงร่าง” จะมีรูปคำและองค์ประกอบของคำคล้ายกันและน่าจะมีความหมายอย่างเดียวกัน แต่กวีไทยกลับใช้กลุ่มคำเหล่านี้ให้มีความหมายต่างกันเป็น ๒ ความหมาย คือ ใช้กลุ่มคำ “จำแลงอินทรีย์” “จำแลงแปลงกาย” และ “จำแลงกาย” ในความหมายว่าแปลงกาย และใช้ “จำแลงร่าง” ในความหมายว่าปลอมตัว ดังปรากฏในตารางต่อไปนี้

คำที่กวีใช้ในความหมายว่าแปลงกาย	คำที่กวีใช้ในความหมายว่าปลอมตัว
จำแลงอินทรีย์ จำแลงแปลงกาย จำแลงกาย	จำแลงร่าง

๒. นอกจากกลุ่มคำ “จำแลงอินทรีย์” “จำแลงแปลงกาย” “จำแลงกาย” และ “จำแลงร่าง” แล้ว กวีไทยยังใช้คำอื่น ๆ ที่น่าจะมีความหมายอย่างเดียวกันในความหมายที่ต่างกันเป็น ๒ ความหมายเช่นเดียวกัน ได้แก่ ใช้กลุ่มคำบางกลุ่มในความหมายว่า

แปลงกาย และใช้กลุ่มคำบางกลุ่มในความหมายว่าปลอมตัว

กลุ่มคำที่ใช้ในความหมายว่าแปลงกาย เช่น “กลับกลายกายา” “กลับกลายรูปทรง” “กลายแกลังแปลงตน” “กลายทรง” “นิมิตกายา” “นิมิตอินทรีย์” “บิดเบือนกายิน” “แปลงกาย”

“แปลงกายา” “แปลงจำแลงร่าง” “แปลงตน” และ “แปลงอินทรีย์”

ส่วนกลุ่มคำที่ใช้ในความหมายว่าปลอมตัวมี “แปลงตน” “แปลงองค์” “แปลงอินทรีย์” และ “แปลงแต่งอินทรีย์”

เพื่อให้เห็นได้อย่างชัดเจน ผู้เขียนขอนำเสนอในรูปของตารางดังต่อไปนี้

กลุ่มที่กวีใช้ในความหมายว่าแปลงกาย	กลุ่มที่กวีใช้ในความหมายว่าปลอมตัว
กลับกลายกาย กลับกลายรูปทรง กลายแก้มแปลงตน กลายทรง นิมิตกายา นิมิตอินทรีย์ บิดเบือนกายิน แปลงกาย แปลงกายา แปลงจำแลงร่าง แปลงตน แปลงอินทรีย์	 แปลงตน แปลงองค์ แปลงอินทรีย์ แปลงแต่งอินทรีย์

๓. มีกลุ่มคำจำนวนหนึ่ง แม้จะหมายได้ คือ ใช้ทั้งในความหมายว่า กล่าว ได้แก่ “แปลงตน” และ “แปลง เป็นกลุ่มคำเดียวกัน แต่กวีกลับสามารถ แปลงกายและปลอมตัว กลุ่มคำดัง อินทรีย์” ดังปรากฏในตารางต่อไปนี้ ใช้ให้มีความหมายต่างกันเป็น ๒ ความ

กลุ่มที่กวีใช้ในความหมายว่าแปลงกาย	กลุ่มที่กวีใช้ในความหมายว่าปลอมตัว
จำแลงอินทรีย์ จำแลงแปลงกาย จำแลงกาย กลับกลายกายา กลับกลายรูปทรง กลายแก้มแปลงตน กลายทรง นิมิตกายา นิมิตอินทรีย์ บิดเบือนกายิน แปลงกาย	จำแลงร่าง

กลุ่มที่กวีใช้ในความหมายว่าแปลงกาย	กลุ่มที่กวีใช้ในความหมายว่าปลอมตัว
<p>แปลงกายา</p> <p>แปลงจำแลงร่าง</p> <p>แปลงตน</p> <p>แปลงอินทรีย์</p>	<p>แปลงตน</p> <p>แปลงองค์</p> <p>แปลงอินทรีย์</p> <p>แปลงแต่งอินทรีย์</p>

กวีไทยใช้คำ “แปลงตน” ในความหมายว่าแปลงกายหรือปลอมตัวก็ได้ ดังปรากฏในเรื่อง *แก้วหน้าม้า* ส่วนนวนิพนธ์ *พราหมณ์เจริญ* ซึ่งผู้เขียนได้กล่าวไว้ในรายละเอียดข้างหน้าแล้ว

คำ “แปลงอินทรีย์” ก็เช่นเดียวกัน กวีใช้ในความหมายว่าแปลงกายก็มี หรือใช้ในความหมายว่าปลอมตัวก็มี ในบทละครเรื่อง *รามเกียรติ์* ใช้ในความหมายว่าแปลงกาย ส่วนในเรื่อง *พระอภัยมณีคำกลอนของสุนทรภู่* และในเรื่อง *มณีพิชัย* ใช้ในความหมายว่าปลอมตัว

เหตุใดกวีจึงสามารถใช้กลุ่มคำเหล่านี้ให้มีความหมายต่างกันได้ และเหตุใดกวีจึงสามารถใช้คำ “แปลงตน” และ “แปลงอินทรีย์” ซึ่งเป็นกลุ่มคำเดียวกันแท้ ๆ แต่สามารถใช้ในความหมายที่แตกต่างกันถึง ๒ ความหมายได้

เรื่องนี้ น่าจะเป็นเพราะคำว่า “แปลง” มีความหมายกว้าง พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ อธิบายว่าอาจใช้ในความหมายว่าเปลี่ยนสิ่งเดิมให้ผิดแปลกออกไป หรือเปลี่ยนรูปทั้งหมดให้กลายเป็นอีก

รูปหนึ่ง แบบเดียวกับความหมายของคำว่า “จำแลง” เช่น ยักษ์แปลงเป็นมนุษย์ หรือเปลี่ยนจากรูปเดิมแต่เพียงบางส่วน เช่น คนตีแปลงเป็นคนง่อย หรือเปลี่ยนจากรูปเดิมโดยแก้ไขเปลี่ยนแปลงบ้างเล็กน้อยอันเป็นความหมายที่ตรงกับคำว่า “ดัดแปลง” เช่น เรือชั้นเดียวแปลงให้เป็น ๒ ชั้น (**พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ : ๗๑๙**)

ด้วยขอบเขตความหมายที่ค่อนข้างกว้างของคำว่า “แปลง” นี้เอง ทำให้กวีสามารถใช้คำต่าง ๆ ข้างต้นให้มีความหมายแตกต่างกันเป็น ๒ ความหมายได้ ได้แก่ ความหมายของแปลงกายด้วยอำนาจเวทมนตร์คาถาความหมายหนึ่ง และความหมายของปลอมตัวด้วยการแต่งกายให้ผิดไปจากเดิม เพื่อเป็นการอำพรางตนเอง หรือเพื่อลวงให้คนอื่นเข้าใจผิดคิดว่าตนคือคนในร่างแปลงอีกความหมายหนึ่ง

ในกรณีที่ใช้ในความหมายว่าแปลงกาย พบว่ามีทั้งแปลงกายแต่เพียงบางส่วนและแปลงกายทั้งหมด ที่เป็นตัวอย่างของการแปลงกายแต่เพียงบางส่วน เช่น ปะตาระกาหลาใช้เวทมนตร์

ทำให้ถันของบุษบากำโลละและถันของพี่เลี้ยงทั้ง ๔ คนหายไปโดยที่บุษบากำโลละและพี่เลี้ยงยังคงมีหน้าตาและรูปร่างส่วนอื่นคงเดิม เมื่อพ้นคำสาปและกลับคืนสู่ร่างเดิมถันของนางบุษบากำโลละและถันของพี่เลี้ยงทั้ง ๔ จึงคืนกลับมาด้วยอำนาจของคำสาปขององค์ปะตาระกาหลา ส่วนตัวอย่างของการแปลงกายด้วยการเปลี่ยนรูปร่างทั้งหมดให้ผิดไปจากเดิม เช่น อสุรีแปลงเป็นมนุษย์ผู้หญิงดังเห็นได้จากกรณีที่เบญจกายแปลงกายเป็นสีดา หรืออสูรแปลงเป็นมนุษย์ผู้หญิงดังเห็นได้จากกรณีที่สุขาจารแปลงกายเป็นนางสีดา หรืออสูรแปลงเป็นเทพยดาดังเห็นได้จากกรณีที่อินทรชิตแปลงกายเป็นพระอินทร์ ด้วยเหตุนี้การแปลงกายจึงกินความหมายกว้างมาก อาจเป็นการแปลงกายจากชาติพันธุ์หนึ่งไปเป็นอีกชาติพันธุ์หนึ่ง เป็นการแปลงกายจากเพศหนึ่งไปเป็นอีกเพศหนึ่ง หรือเป็นทั้งการแปลงกายจากชาติพันธุ์หนึ่งไปเป็นอีกชาติพันธุ์หนึ่งและจากเพศหนึ่งไปเป็นอีกเพศหนึ่งพร้อมกันในคราวเดียว

ในกรณีที่กวีใช้คำเดียวกัน ได้แก่

“แปลงตน” และ “แปลงอินทรีย์” ให้ความหมายต่างกันเป็น ๒ ความหมาย คือแปลงกาย หรือปลอมตัว เกิดจาก เอกสิทธิ์กวี (Poetic license) และเกิดจากความหมายที่ค่อนข้างกว้างของคำว่า “แปลง” นั่นเอง

ผู้เขียนหวังว่าบทความเรื่องนี้จะมี ส่วนกระตุ้นให้คนปัจจุบันสนใจศึกษาคำศัพท์ต่าง ๆ ที่ใช้อยู่ในวรรณคดีไทย

มากยิ่งขึ้น เพื่อศึกษาความคิดของกวีโบราณว่าเข้าใจความหมายของคำที่ใช้ อย่างไร และใช้คำเหล่านั้นต่างไปจาก คำที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบันอย่างไรบ้าง ดังนั้น การพิมพ์วรรณคดีโบราณก็ดี หรือการอ่านวรรณคดีโบราณก็ดี แล้ว เกิดความรู้สึกอยากแก้ไขคำที่กวีใช้ ให้ตรงกับความเข้าใจของคนพิมพ์หรือ คนอ่านในสมัยปัจจุบันจึงไม่น่าจะเป็น

เรื่องที่ถูกต้อง เพราะหลายครั้งพบว่า กวีโบราณใช้คำในความหมายที่คนปัจจุบันไม่รู้จักมักคุ้นแล้ว หรือใช้ในความหมายที่หลากหลาย และกว้าง ขวางกว่าขอบเขตความหมายที่คนปัจจุบันใช้กันอยู่ เช่นคำว่า “ประเวณี” ในเรื่องพระอภัยมณีคำกลอนของสุนทรภู่ที่ปรากฏในกลอนต่อไปนี้

ประเวณีตึงให้หลังหัก
 จระเข้ใหญ่ไปถึงน้ำมีกำลัง
 อันแม่ทัพจับได้แล้วไม่ฆ่า
 ต้องตำรับจับให้มันคนให้ตาย

มันก็มักทำร้ายเมื่อภายหลัง
 เหมือนเสือขังเข้าถึงดงก็คงร้าย
 ไปข้างหน้าศึกจะใหญ่ขึ้นใจหาย
 จะทำภายหลังยากลำบากครัน
 (หน้า ๔๑๔)

คนส่วนใหญ่ในสมัยปัจจุบันมัก รู้จักคำนี้ในความหมายว่าการเสพสังวาส และเมื่ออ่านพบคำนี้ในกลอนข้างต้น ก็เข้าใจได้ว่าใช้ในความหมายเดียวกัน กับคำว่า “ประเพณี” แต่ด้วยการที่ไม่มีการใช้คำนี้ในปัจจุบันจึงถือวิสาสะ แก้ไขคำว่า “ประเวณี” ในกลอนนี้ให้เป็นคำว่า “ประเพณี” ไปเสียดังที่พบในงานของสำนักพิมพ์บางแห่ง ทำให้คนปัจจุบันรู้จักความหมายของคำว่า “ประเวณี” แคบลงกว่าคนไทยสมัยก่อน ทั้งที่พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๒ ก็อธิบายไว้อย่าง

ชัดเจนว่า คำว่า “ประเวณี” เป็นได้ทั้ง คำนามและคำกริยา กรณีที่เป็นคำนาม มี ๒ ความหมาย ความหมายหนึ่งคือ การเสพสังวาส หรือการร่วมรส เช่น ร่วมประเวณี อีกความหมายหนึ่งคือ ความหมายว่าประเพณี เช่น ประเวณี ตึงให้หลังหัก มันก็มักทำร้ายเมื่อภายหลัง กรณีที่เป็นคำกริยามีความหมายว่าประพฤติดุจดีย์ผู้อื่น เรียกว่า ล่วงประเวณี (พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๒ : ๖๖๖)

นอกจากนี้ ผู้เขียนยังพบอีกว่า สุนทรภู่ใช้คำว่า “ประเวณี” ในความ

หมายที่พจนานุกรมมิได้ระบุไว้ด้วย คือใช้ในความหมายว่าเครื่องเพศด้วย ดังปรากฏในเรื่อง “ลักษณะวงศ์” ตอนนางสุวรรณอำมาผู้เป็นชื่อนี้ของลักษณะวงศ์อธิบายขอให้เครื่องเพศของนางหายไปเมื่อถูกยักษ์วิรุณมาตจับไป และยักษ์ต้องการชื่นใจนางทำให้ยักษ์ข่มขืนนางไม่สำเร็จและเกิดความงุนงง สงสัยเป็นอย่างยิ่งที่นางไม่มีเครื่องเพศ (นิทานคำกลอนสุนทรภู่, ๒๕๐๑ : ๓๓๙-๓๔๑) ดังปรากฏตอนนางอธิบายว่า

จึงตั้งจิตพิษฐานด้วยสัจจา
 ขอพรหมินทร์อินทร์จันทร์ทุกชั้นฟ้า
 แม้นกุมภภัณฑ์มันจะมาทำายยี

เดชะข้าชื่อสัตย์ต่อสามี
 อย่าให้ข้าเสียตัวด้วยยักษ์
 ประเวณีที่ในกายจงหายไป
 (หน้า ๓๓๙)

เมื่อยักษ์วิรุณมาศใช้กำลังขึ้นใจนาง ก็ค้นพบเรื่องที่น่าพิศวง กวีบรรยายว่า

ยักษ์กระหวัดรัตรวบเอาโดยแรง	ดังครุฑแย่งจับพระยาवासูกรี
เปรียบมหาหาวอันใหญ่หลวง	ขยอกดวงสุรียาในราศี
เดชะสัตย์อธิษฐานของเทวี	ประเวณี สูญหายจากกายนาง
พระยายักษ์ช่วยเขินแล้วเมินพิศตร	ประหลาดหนึ่งนึกอองขนาง
กระถกถอยปล่อยปละสละวาง	ประหลาดนางนี้มาเป็นอย่างไรรไป
หมายจะพามาเลี้ยงเป็นเคียงคู่	เออออกกูเป็นกรรมทำไฉน
แม้ใครรู้ดูน่าละอายใจ	ทำกระไรกระนั้นะออกกู
จะบอกใครให้แจ้งก็อายจิต	จำจะปิดอย่าให้แซ่ถึงสองหู
ดำริพลางทางตรัสแกโคมตฐ	เจ้าเรียนรู้เป็นไฉนนางไฉนา
เจ้ามีผิวตัวนางก็มีบุตร	ไยมาสุดสิ้นความเส่นหา
ไม่เคยเห็นเหมือนเช่นกัลยา	แม่เมตตาบอกความแต่ตามจริง

(หน้า ๓๕๐)

นอกจากตัวอย่างเรื่องการใช้คำ “ประเวณี” แล้ว ยังมีกรณีของคำ “อินศวร” ที่จะขอนำมากล่าวไว้ในที่นี้ด้วย คนไทยโบราณนิยมเรียกพระอิศวรว่า “อินศวร” “อินสวณ” หรือ “อินท์ศวร” ลักษณะเช่นนี้ จิตร ภูมิ-

ศักดิ์ อธิบายว่าเป็นการแทรกเสียง นาลิกเข้าไปกลางคำเพื่อให้ออกเสียง สะดวกขึ้น แบบเดียวกับที่ออกเสียงคำ “เผอิญ” ว่า/พินเิน/(จิตร ภูมิศักดิ์, ๒๕๒๔ : ๕๐) คำ “อินศวร” มีอยู่ในวรรณคดีไทยเรื่องอุณรุท ฉบับพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศ

หล้านภลัยเมื่อครั้งยังทรงดำรงพระอิสริยยศเป็นสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงอิศรสุนทร ในสมัยรัชกาลที่ ๑ และมีในเรื่องลักษณะวงศ์สำนวนของสุนทรภู่

ในเรื่องอุณรุท มีข้อความว่า

● มาจกลาวบทไป ถึงองค์พระอินศวรเรื่องศิว ครันวัน
นักขัตตะฤกษ์สวัสดิ์ ทิมหาไกรลาษบัพตา พรอมด้วยฝูงเทพนิกร
อมรมศประชุมกันถวนหนา ทั้งหมูนางเทพทิดา เอิกเกริกไกลาอยู่
นี่นั่น

เหตุที่ทราบว่าเป็น “พระอินศวร” ในที่นี้หมายถึงพระอิศวรก็เพราะมีคำ “มหาไกรลาษบัพตา” อยู่ในข้อความด้วย เพราะเขาไกรลาสเป็นที่ประทับของ

พระอิศวร ส่วนในเรื่องลักษณะวงศ์ พบในตอนที่มีการจัดตกแต่งพระศพของท้าววิรุณมาศแห่งเมืองมยุราเป็น

มณฑปแต่ละชั้นรวม ๗ ชั้น สุนทรภู่บรรยายการตกแต่งมณฑปชั้นที่ ๗ ว่า

ถึงชั้นเจ็ดเป็นสมเด็จพระหริวงค์
มรฎูปงามสรรพประดับ

อินศวรทรงอุสุภราชอันเรื่องศรี
จึงเชิญศพยักษ์ใส่หีบจันทน์ (หน้า ๓๕๐)

คำว่า “อินศวร” ในกลอนข้างต้น หมายถึงพระอิศวรอย่างแน่นอนเพราะ มีข้อความขยายว่าเทพองค์นี้ทรงโค อสุภราชเป็นพาหนะ

ผู้เขียนพบว่าสำนักพิมพ์บางแห่ง ได้แก้ไขคำ “อินศวร” ในเรื่องลักษณะ- วงศ์ให้เป็นคำว่า “อิศวร” ไปเสียแล้ว ทำให้ผิดเจตจำนงการใช้คำของสุนทรภู่ และมีผลให้คนปัจจุบันไม่รู้ว่าคนไทย สมัยก่อนเคยเรียกพระอิศวรว่า “พระอินศวร” ไปอย่างน่าเสียดาย

การศึกษาการใช้คำว่า “ประเวณี” และคำว่า “อินศวร” ในวรรณคดีไทย ในที่นี้เป็นตัวอย่างที่ดีที่แสดงให้เห็น ว่าคำศัพท์ในวรรณคดีไทยอาจมีรูปคำ หรือการใช้คำที่คนไทยสมัยปัจจุบันไม่เคยพบเห็นหรือไม่รู้จักกันแล้ว ดังนั้น การศึกษาคำต่าง ๆ ที่ใช้อยู่ในวรรณคดี โบราณของไทยจึงเป็นวิธีหนึ่งที่จะช่วยให้คนไทยปัจจุบันสามารถรู้จักคำไทย โบราณได้ดีขึ้น เข้าใจความหมายของ คำต่าง ๆ ในภาษาไทยและการใช้คำ ต่าง ๆ ในภาษาไทยได้ดียิ่งขึ้น คือ เข้าใจได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้นและเข้าใจได้กว้าง ขวางยิ่งขึ้น และยังจะทำให้ตระหนักได้

ดีว่าวรรณคดีไทยเป็นชุมคลังหรือชุม สมบัติด้านภาษาอันมีค่ายิ่งที่คนไทย ทุกคนควรต้องช่วยกันอนุรักษ์ไว้ และ ขณะเดียวกันต้องช่วยกันเผยแพร่ให้ อนุชนคนไทยในสมัยปัจจุบันได้รู้จักกัน ให้แพร่หลายยิ่งขึ้น นอกจากนี้ วรรณคดี ไทยมักใช้คำต่าง ๆ ที่มีขอบเขตความ หมายกว้างขวางกว่าที่คนปัจจุบันรู้จัก การอ่านวรรณคดีไทยจึงเป็นวิธีหนึ่ง ที่ จะช่วยให้คนไทยรู้จักความหมายของ คำไทยและการใช้คำไทยได้ดีกว่าและ มากกว่าที่พบในพจนานุกรม หรือใน ตำราภาษาไทยต่าง ๆ

เอกสารอ้างอิง

- แก้วหน้าม้า (๒๔๘๑-๒๔๘๕). พระนคร: โรงพิมพ์ราษฎร์เจริญ.
- จิตร ภูมิศักดิ์ (๒๕๒๔). โองการแข่งน้ำ และข้อคิดใหม่ในประวัติศาสตร์ไทยลุ่มน้ำเจ้าพระยา กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ดวงกมล.
- ชลดา เรื่องรักย์ลิขิต (ธันวาคม ๒๕๔๑). “สามตาพระแพรง แก้วเพชรกล้า” วารสารภาษาและวรรณคดีไทย ปีที่ ๑๕. ศูนย์ภาษาและวรรณคดีไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บทละครนอก รวม ๖ เรื่องพระราชานิพนธ์ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

- (๒๕๔๐). พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร : บรรณาการ.
- ประชุมคำพากย์รามเกียรติ์ เล่ม ๑ (๒๕๔๖). กรมศิลปากรพิมพ์เผยแพร่.
- พ. ณ ประมวญมารค (รวบรวม) และมหาหริศ เรื่องฤทธิ์ (ชำระสอบทาน) (๒๕๐๑). นิทานคำกลอนสุนทรภู่. พระนคร : บริษัทแพร่พิทยาจำกัด.
- พจนานุกรมฉบับมติชน (๒๕๔๗). กรุงเทพมหานคร : บริษัทมติชน จำกัด (มหาชน).
- พุทธยอดฟ้าจุฬาโลก, พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พิมพ์พระราชทานในงานถวายพระเพลิงพระบรมศพสมเด็จพระศรีสวรินทิราบรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า ณ พระเมรุมาศ ท้องสนามหลวง วันที่ ๒๒ เมษายน ๒๔๕๕. _____ (๒๕๔๐). บทละครเรื่องรามเกียรติ์ กรมศิลปากรจัดพิมพ์เผยแพร่.
- พระอภัยมณีคำกลอนของสุนทรภู่ (๒๕๑๗). พิมพ์ครั้งที่ ๑๔. กรุงเทพมหานคร : บรรณาการ.
- ราชบัณฑิตยสถาน (๒๕๔๖). พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒. กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.
- เรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๒ (๒๕๑๔). พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร : ศิลปาบรรณาการ.
- วรรณคดีเจ้าพระยาพระคลัง (หน) (๒๕๑๕). พิมพ์ครั้งที่ ๗. นครหลวงกรุงเทพธนบุรี : แพร่พิทยา.

Abstract **A Case Study of Vocabulary in Thai Literature: Chamlaeng-insi, Chamlaeng-plaengkai, Chamlaeng-kai, Chamlaeng-rang and Other Words of Related Meanings**

Cholada Ruengruglikit

Associate Fellow of the Academy of Arts, The Royal Institute, Thailand

This investigation on the meanings and usage of *Chamlaeng-insi*, *Chamlaeng-plaengkai*, *Chamlaeng-kai*, and *Chamlaeng-rang* as a case study of vocabulary in Thai literature reveals that though these four words have the same structure and the same meaning as said in Thai dictionary, the poets interestingly classify and use them in two different meanings: transformation and disguise. *Chamlaeng-insi*, *Chamlaeng-plaengkai*, and *Chamlaeng-kai* are used in the sense of transformation while *Chamlaeng-rang* is used in the sense of disguise. The same result could be found in other related words which have the same structure and meaning as these four words, for those words are also classified to be used in two dissimilar meanings, namely the meaning of transformation and disguise. It is interesting as well to discover that among those words, *Plaeng-ton* and *Plaeng-insi* can actually be used in both meanings. Thus, from this study, it can be concluded that the diction used in Thai literature has wider and varied meanings than the words in current usage and dictionary. Accordingly, the meanings and usage of some words are not familiar or become unknown to modern Thais. For many readers, they simply assume the words are misspelled and some publishers innocently corrected some old words in Thai literature. *Praweni* and *Insuan* are good examples of this case as they were blindly and wrongly changed to *Prapheni* and *Isuan* respectively. A result of these changes is inevitably the disappearance of old Thai words from Thai language and literature. Modern scholars therefore should stop this careless correction of vocabulary in Thai literature and at the same time should disseminate old words in Thai literature to young readers. This method will not only increase the more profound and wider knowledge of the meanings and usage of old Thai words in several contexts among young people, but it also helps prevent these valuable words from disappearing from Thai literature, and the current usage of Thai language.

Key words : Vocabulary in Thai literature, same words and related words with different meanings; words concerning transformation and disguise, the forbidden of careless changing of ancient words in Thai literature

